

ВАНВРЕМЕНИ ОСЕЋАЈ ПОТПОМАЖЕ КЊИЖЕВНО ПУТОВАЊЕ КРОЗ ВРЕМЕ

Мој писаћи сто је заправо криглама излизан кафански астал који је био део ентеријера једне гостионице из осамнаестог века. Када подигнем главу, кроз таласасто и изрезбарено стакло прозора радне собе пружа се поглед који се није много променио у последње две стотине година откако је окно постављено. Ограда корала која дотиче јабучњак са стаблима обасутим белим цветовима. Старији пастув тера муве дугим, вијугавим репом.

У ово доба године лишће разгранате крошње храста прикрива косе линије црних електричних жица. И то је добро, јер сваког јутра након што угасим радио препун разних ексклузивних вести и досадних саобраћајних извештаја, повучем се у тај собичак и покушавам да оставим време иза себе.

Покушавам то јер сам већи део 1999. пробала да живим у 1666. години. Желела сам да замислим како је то било бити млада жена у енглеском сеоцету са двеста педесет душа у години када хара бубонска куга. Прича је заснована на догађајима који су се дешавали у енглеском сеоцету по имену Ејам у Пенинским планинама.

Наишла сам на њега једног топлог летњег дана док сам планинарила са сугругом кроз сликовите пределе Дербишира. Унутар сеоске цркве стоји приказ који говори о сељанима који су се изоловали како би спречили ширење куге. Била сам дирнута овом причом, али не мислим да бих писала роман о томе да неколико година касније нисмо дошли да живимо у малом селу од двеста педесет душа у подножју Блу Рица у Вирџинији.

Другачије се живи у малом месту. Целог живота сам била везана за град: сва места у којима сам живела била су у густо насељеним деловима Сиднеја, Њујорка, Каира и Лондона. Иако је сваки од градова другачији, ја сам била скоро иста у сваком од њих. Каже се да градови прихватају различитости, али нисам то приметила. Требало ми је село да ме научи толеранцији и умерености.

Ако у великом граду упознате особу која вам се не допада, то је скроз у реду; можете наставити са својим животом тако да више никад не морате да проговорите с њом. Али у селу у ком има двеста педесет људи нећете имати тај луксуз. Виђаћете се из дана у дан. Такође ћете седети једно поред другог на градским састанцима и на вечери код других мештана. Радићете заједно у школским одборима или на годишњем вашару. Другим речима, осуђени сте једно на друго.

Ово ми се испрва није допало. Пошто сам навикла да бирам пријатеље сличног размишљања и сличних ставова, било ми је тешко да се нађем бачена у односе са људима који подржавају смртну казну или ношење оружја, молитве у школи и неограничена имовинска права. Међутим, с временом сам научила да није неопходно увек разговарати са другима о темама где нам се мишљења не подударaju.

Можемо наћи заједнички језик око нечега попут старинских сорти кромпира или перипетија дресуре штенади. Кроз годину-две, изненадила сам се кад сам схватила да су неке особе које ми се нису испрва допале, с временом постале моји драгоцени пријатељи.

А било је и других пријатеља, пријатеља које никад не бих стекла у граду. У урбаним заједницама сличан се сличном радује: богати се окупљају у богаташком делу града прекривеном лишћем дрвећа из њихових великих дворишта, а сиромашни, често невидљиви богатима, муче се негде друго. У нашем селу половина улица прекривена је лишћем и низ све се пружа предиван поглед на пашњаке и обронке брда. Били ви милионер или радник на минималцу, сви смо ушушкани у нашем градићу из осамнаестог века.

Додуше, ова интимност није увек добра. Овде је много теже прекинути пријатељство него у граду, али зато кад веза крене по злу, то са собом донесе и невероватне последице. Живели смо овде тек годину дана кад је једна од комшиница имала аферу са мужем друге комшинице. Пошто су им куће једна преко пута друге, дискреција је била немогућа мисија. Сви су знали и имали некакво мишљење о томе. Поготово преварена жена. Показала је своја осећања тако што је урезала слово А на вратима своје супарнице.

Ове лекције о бесу, страсти и толеранцији навеле су ме да размишљам о Ејаму погођеном кугом: колико ли је само било драматично натерати заједницу да буде у карантину како би се спречило ширење заразе ван њених граница. Размишљала сам и о томе колико је било тешко схватити да је услед тог жртвовања преживела тек свака трећа особа у периоду од годину дана. Како би уопште преживео било какав облик друштвеног уређења, вере или односа?

Била сам задубљена у писање о свему овоме кад сам наишла на писмо које је Хенри Џејмс послао неком другом аутору историјске фикције. У том писму навео је да је бесмислено писати о периоду удаљеном педесет и више година од периода у ком писац живи и да то не треба ни покушавати.

„Сматрам да је историјски роман проклет”, написао је Сари Орн Џует 1901. године. „Можеш множити то мало чињеница што добијеш из докумената, реликвија и слика, колико год хоћеш – праву ствар је скоро немогуће урадити и цела суштина је налик неком чвору: измишљање, представљање свести, душе, разума, хоризонта, визије појединаца у чијим умовима није постојала ни половина овога што чини данашњи свет.”

У први мах сам била узнемирена овим речима. Касније сам схватила да сам често чула слично размишљање и то у различитим контекстима док сам радила као новинарка за Блиски исток и Африку. „Они не размишљају као ми”, биле би речи белих Африканаца о својим црним комшијама, или Израелаца о Арапима, или богатих Палестинаца о њиховој браћи у избегличким камповима. „Они немају иста материјална очекивања.” „Они не цене живот као ми.” „Њих није брига ако им убију дете – свакако их имају много.”

Знала сам да нису у праву. Жена која нариче за својим мртвим дететом звучи исто у кући са земљаним подом и у салону са свиленим тепихом. Па шта ако моја хероина „нема половину ствари које чине данашњи свет”? Хенри Џејмс је погрешно

када је наговестио да свест тј. душу обликују предмети. Обликују је засигурно емоције и начин на које те емоције помажу човеку да се разуме са другима, и мислим да те емоције – страх, депресију, љубав, узбуђење, жељу за животом и то да гледаш своју децу како живе – моја јунакиња из седамнаестог века није доживљавала ништа другачије у свом сеоцету него што их ја доживљавам данас овде.

Пишите о ономе што познајете. Ово је савет сваког водича за будуће писце. Због живота у малом руралном месту, знам неке ствари. Знам звук новорођеног јарета, коврцавог руна и оштар звук ланаца канте за воду из бунара док се вуку по камену. Али изнад свега, знам за осећања која цветају у малим заједницама.

А знам и за друге емоционалне истине за које мислим да се провлаче векови-ма уназад. Родила сам сина у савременој болници, али је његово рођење била заправо крвава, дуга и по живот опасна хитна гинеколошка интервенција. На основу овога што знам сада, шта је битније? Чињеница да је доктор користио прецизни форцепс или да сам била престрављена да не изгубим своје дете?

Пет година након те дуге ноћи, не могу вам препричати ниједан детаљ из операционе сале, али ме облије зној при самој помисли на те сате. Због тога је свест нешто што користим у својим романима. А што се тиче предмета: могла сам тачно да препознам све у приручнику за бабице из седамнаестог века где сам открила да би се бабица у случају као што је мој послужила куком коју користе кровопокривачи.

Било је немогуће да знам да ли су грубе речи Хенрија Џејмса обесхрабриле Сару Орн Џует која му је послала свој последњи роман како би чула његово мишљење. Годину дана након њихове преписке, Сара је страдала у несрећи са кочијама. Књига коју је послала Џејмсу била је њено последње дело.

Сада су животи обоје писаца прешли Џејмсову границу од педесет година и он не би желео да нагађамо. Али не могу да не замишљам Сару, кочије, клизање коњских потковица по благу Мејна, испрљану дугу уштиркану сукњу док је падала са свог седишта, крцкање пршљенова кад је додирнула тло...

У људској природи је да замишља, да се ставља на место неког другог. Прошлост можда јесте иностранство. Али једини пасош који нам је за њу потребан јесте саосећање.

(С енілеској њревели Јелена Савић)